

Egy amicus curiae margójára

ABSTRACT

On 1 of May 2021 a decree adopted by the Hungarian Government entered into force, which ensured the punishability of conducts which linked to the misuse relating to the immunity cards. This step was an important one in the fight against COVID-19. With this legal step the Hungarian legislator ignored the constitutional rules concerning the emergency situation which don't allow for the government to qualify a conduct as crime based on a decree. Due to this situation, to protect the principle of legality I have submitted a constitutional claim to the Hungarian Constitutional Court. After the submission the Hungarian Ministry of Justice sent its opinion (so-called: „amicus curiae”) as a legal answer to the claim mentioned. The aim of this paper is to respond this amicus curiae.

Keywords: COVID-19 ■ immunity card ■ amicus curiae
■ constitutional claim ■ emergency situation

I. BEVEZETÉS

A hazai büntetőjogi dogmatika kiindulópontja, hogy egy adott emberi magatartást büntetendővé nyilvánítani kizárólag törvényben lehet. A „*nullum crimen tétel*” mint a büntetőjogi legalitást kitöltő elv, a jogbiztonság elvének megtestesülése,^[1] nemcsak széles szakirodalommal bír,^[2] de a hazai tankönyvirodalomban^[3] is töretlenül jelen van. Az elvet a COVID-19 vírus okozta pandémia miatt kihirdetett veszélyhelyzeti jogalkotás elsőként törte át hazánkban, amennyiben Magyarország Kormá-

[1] Nagy, 2016a, 485.

[2] A teljesség igénye nélkül: Nagy, 1995, 257-270.; Nagy, 2016b, 139-153.; Hollán, 2009, 2060-2088.; Hollán, 2018, 419-431.; Mészáros, 2014, 26-31.; Mészáros, 2020, 1-249.

[3] Szintén a teljesség igénye nélkül: Földvári, 2006; Belovics et al., 2012; Nagy, 2014; Gellér – Ambrus, 2017; Görgényi et al., 2019.

nya elfogadta a 220/2021. (V.1.) Korm. r.-t (a továbbiakban: Rendelet). A Rendelet a védettségi igazolással való visszaélés elleni fellépés érdekében bűncselekményre nyilvánította azokat a magán- és közokiratokkal kapcsolatos visszaélésszerű magatartásokat,^[4] melyek a védettségi igazolványok kiadásához kapcsolódtak.^[5]

Minthogy az újonnan megalkotásra került büntetőjogi tényállás a Rendelet hatálya alatt a Büntető Törvénykönyv (a továbbiakban: Btk.) rendszerébe nem került beemelésre, és annak rendelkezéseit a jogalkotó szándéka szerint a veszélyhelyzet megszűnését követően is alkalmazni szükséges,^[6] alkotmányjogi panasszal fordultam az Alkotmánybírósághoz annak az alkotmányos jelentőségű kérdésnek a megválaszolása érdekében, hogy rendelkezik-e a Kormány veszélyhelyzetben büntetőjogszabály-alkotási hatáskörrel. Alapvető, a büntetőjogi dogmatikát is meghatározó jelentőségű probléma ugyanis, hogy az Alaptörvény XVIII. cikk (4) bekezdése szerinti „magyar jog” fordulat az Alkotmánybíróság korábbi, az Alkotmány időszakában kialakított alkotmányos értelmezésével megegyező tartalmat hordoz-e, vagy sem.

Az alkotmányjogi panasz befogadását követően az eljárás jelen tanulmány írásakor IV/3759/2021. szám alatt van folyamatban az Alkotmánybíróság előtt, érdemi döntés még nem született a kérdésben. Azonban az Alkotmánybíróságról szóló törvény (a továbbiakban: Abtv.) 57.§ (1b) bekezdésben foglalt lehetőséggel élve Magyarország igazságügyért felelős minisztere a panaszhoz kapcsoltan, mintegy arra reagálva előterjesztette részletes, jogi álláspontját is tartalmazó véleményét (a továbbiakban: „amicus curiae”). Minthogy az ügyrendi szabályok miatt ezen minisztériumi iratra indítványozóként már nincs lehetőség reagálni a jelzett ügyszám alatt,^[7] a jogirodalom felületét hívtam segítségül, hogy az amicus curiae-ban foglaltakra álláspontomat kifejtsem. Bízom benne, hogy eme tudományos irat a szakmai közvélemény számára is hasznos lesz, és függetlenül az Alkotmánybíróság későbbi érdemi döntésének tartalmától, további jogirodalmi viták „táptalajául” szolgál majd.

[4] Például a hamis köz- vagy magánokirat készítését, azok felhasználását, valamint az igazolványok kiállításához kapcsolt informatikai rendszerben elkövetett különféle visszaéléseket.

[5] A hivatkozott kormányrendelet jelen tanulmány írásakor már nincs hatályban, figyelemmel arra, hogy a 271/2021. (V. 21.) sz. Korm. r. 8. § 109. pontja alapján, 2022. június 1. napjától hatályát veszítette.

[6] A 2021. évi CXXX. tv. 3. § (2) bekezdése alapján a Rendelet szerinti bűncselekmény büntetendőségét a cselekmény elkövetésekor hatályos jogszabályok alapján kell megítélni.

[7] Az Alkotmánybíróság Ügyrendjének 35. §-a szerint indítványkiegészítést az érdemi tervezetnek a testület általi tárgyalásra kitézéséig lehet benyújtani, ezt követő előterjesztés esetén azt új ügyként kell elbírálni.

II. AZ ALKOTMÁNYJOGI PANASZ BEFOGADHATÓSÁGÁNAK KÉRDÉSE

Az *amicus curiae* az alkotmányjogi panasz befogadhatóságának körében arra az álláspontra helyezkedett, hogy annak feltételei jelen ügyben nem állapíthatók meg, ezért a panasz visszautasításának van helye. Érvrendszerében az alábbi elemek jelennek meg:

- nem áll fenn a panasz előterjesztőjének valamely alapjoga vonatkozásában a személyes, közvetlen és aktuális sérelem, tekintettel arra, hogy egyrészt a támadott jogszabály alkalmazására még nem került sor vele szemben, másrészt pedig az egyes új elkövetési magatartások sem tekinthetők az Alaptörvényben deklarált alapvető jognak;
- a rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőségek kimerítése sem történt meg – utalva egyúttal a büntetőeljárás törvény perorvoslati rendszerére –, mellyel kapcsolatban a minisztérium felhívta a 3175/2018. (V.22.) AB végzés indokolásának (9) bekezdését,^[8] valamint a 3080/2014. (III.26.) AB végzés indokolásának (13) bekezdését.^[9]

Az *amicus curiae* érvelése szerint tehát egy büntetőjogi jogszabály panasszal történő támadása az annak személyi hatálya alá tartozó magánszemély oldaláról kizárólag akkor lehetséges, ha az adott jogszabály vele szemben alkalmazásra került, és annak eredményeként megindított büntetőeljárásban a jogorvoslati jogát kimerítette. Azaz a minisztérium olvasatában a támadott bűncselekményi tényállás hatálya alá kell kerülni ahhoz, hogy a panasz előterjesztésének joga megnyíljon.

Egy ilyen értelmezés azonban komoly jogállamisági kockázatokat hordoz, melyet legutóbbi gyakorlata szerint maga az Alkotmánybíróság is felismert és el is vetett. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint ugyanis a befogadhatósághoz kapcsolt általános követelmények eltérő módon érvényesülnek, ha a panasszal támadott jogszabály egy büntetőjogi norma.

Különösen akkor merülhet fel a befogadás indokoltsága, „ha egy új büntető tényállás olyan magatartást nyilvánít büntetendővé, amely a hatálybalépése előtt megengedett, törvényes volt. Még inkább indokolt lehet a befogadás, ha a büntetendővé nyilvánított magatartás közvetlenül valamely alapjog korlátozását jelenti. Mivel az Alaptörvény R) cikk (2) bekezdése alapján a jogszabályok betartása mindenkire kötelező, ezekben az esetekben a büntető tényállás hatálybalépése azzal jár, hogy az érintett személyeknek a korábbi, törvényesen folytatott magatartásukat azonnal abba kell hagyniuk, ellenkező esetben büntetőeljárás indul ellenük. A büntetőeljárás *ultima ratio* jellegéből, stigmatizáló, és

[8] A felhívott rendelkezés szerint: „az indítványozók számára rendelkezésre állt a jogsérelmük orvoslására szolgáló jogorvoslati eljárás, mellyel nem éltek”.

[9] A hivatkozott végzés indokolási része szerint: „az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az indítványozó, bár erre lett volna lehetősége, nem élt az ügyében a rendelkezésre álló jogorvoslattal, így alkotmányjogi panaszát nem felel meg az Abtv. 26. § (2) bekezdés b) pontjában meghatározott feltételnek, a jogorvoslathoz való jog kimerítésének”.

más jogviszonyokra azonnal kiterjedő hatásából adódóan nem várható el, hogy egy ilyen tilalom esetén az érintett személy vállalja a büntetés kockázatát.”^[10]

Az ilyen ügyekben az érintettség akkor is megállapítható, ha a kifogásolt rendelkezést a panaszt előterjesztőjével szemben még nem alkalmazták, illetve az nem áll konkrét alkalmazás alatt a panasz benyújtásakor sem, „mert az nem várható el senkitől, hogy a panasz benyújtása érdekében bűncselekményt kövessen el”.^[11]

Hasonló álláspontot tükröz az Alkotmánybíróság 33/2012. (VII. 17.) sz. határozatának III. pontja is, ahol a taláros testület arra az álláspontra helyezkedett, hogy az érintettség abban az esetben is megállapítható, ha a jogszabály alkalmazására, érvényesítésére szolgáló cselekmények ugyan még nem történtek meg, de a jogszabály erejénél fogva olyan jogi helyzet keletkezett, amelyből egyértelműen következik, hogy a panasz tárgyát képező jogsérelem közvetlenül, belátható időn belül kényszerítően bekövetkezik. Márpedig a panasszal támadott jogszabály személyi hatálya Magyarország valamennyi állampolgárára kiterjed, az közvetlenül mindenkire hatályos. Azaz valamennyi magyar állampolgár esetében a Rendelet a büntetőjogi tényállás megalkotása révén személyes, közvetlen és aktuális hatást vált ki,^[12] ráadásul úgy, hogy ezen helyzet ellen a belső jog külön jogorvoslati lehetőséget nem biztosít. Így, követve a kialakított gyakorlatot, az Alkotmánybíróság a panasz befogadása mellett döntött, és érdemben elbírálgathatónak ítélete meg a benyújtott panaszt.

III. A PANASZ ÉRDEMÉBEN MEGFOGALMAZOTT ÁLLÁSPONT

1. A jogi szabályozás jogalkotói indokai

A minisztériumi álláspont szerint a rendeleti jogalkotás veszélyhelyzetben a gyors reagálás eszköze, ahol a célszerűségi és arányossági szempontok mérlegelése a jogalkotó feladata és hatásköre. Az Alaptörvény 53. cikk (2) bekezdése, valamint a 2011. évi CXXVIII. tv. 51/A.§ (1)-(2) bekezdései teremtik meg annak a lehetőségét, hogy a különleges jogrendi időszak alatt a törvényi szabályoktól eltérő rendelkezéseket tartalmazó rendeletek kerülhessenek megalkotásra. Azaz ezen speciális jogrendi időszakban a rendelet – bár nem tekinthető törvénynek – azonban attól magasabb szintet foglal el a jogforrási hierarchiában. Az *amicus curiae* az élethez és az egészséghez való alapjog védelmét hívta fel

[10] 3/2019. (III. 07.) AB határozat indokolás (35) pont. Megjegyzendő, hogy a Rendelet számos olyan magatartást is bűncselekménnyé nyilvánít, amely addig a Btk. alapján büntetlen volt. Ezzel kapcsolatos táblázati kidolgozást lásd: Bartkó, 2021, 49-50.

[11] 24/2021. (VII. 21.) AB határozat, indokolás (13) pont.

[12] Lásd ezzel kapcsolatban a 24/2021. (VII.21.) AB határozat indokolásának (14) pontját.

olyan okként, mely a panasszal támadott Rendelet megalkotása mögött mint jogpolitikai indok meghúzódott, hiszen a minisztériumi álláspont szerint a védettségi igazolványok hitelességének kérdése közegészségügyi kérdés, tekintettel arra, hogy a COVID-19 vírus okozta megbetegedések megelőzése érdekében a védőoltás az egyetlen hatékony eszköz.

Ténykérdés, hogy a minisztérium által felhívott felhatalmazó jogszabályi rendelkezések mögött szükségességi és célszerűségi elvek húzódnak meg. Ennek alapján a törvényi szabályozástól való eltérés indoka különleges jogrendi időszakban, így veszélyhelyzetben is csak az lehet, ha a rendeleti szintű jogforrás által adott szabályok hozzásegítik az államot a veszélyhelyzet okát jelentő körülmény, jelen esetben a humánjárvány enyhítéséhez vagy megszüntetéséhez, ezáltal pedig a különleges jogrend mihamarabbi megszüntetéséhez, következményei kezeléséhez. A védettség okirattal történő igazolása egy felsőlégúti megbetegedést okozó vírusinfekció esetén azonban kevésbé értelmezhető, hiszen láthattuk, hogy a megbetegedés az oltottság tényétől függetlenül kialakulhat az emberi szervezetben. Magam nem vagyok sem virológus, sem mikrobiológus, sem járványtani szakember, ezért orvosszakmai kérdésekben nem nyilvánítok véleményt. Tudományos kérdésekben a tudománynak, és nem a jognak vagy a politikának kell véleményt alkotnia. A védettség kérdése orvosi, járványtani kérdés, nem pedig jogi. Nem attól lesz valaki védett egy, a koronavírusok családjába tartozó kórokozóval szemben, hogy azt a jog kimondja, vagy egy adott okirat igazolja. Gondoljunk bele, hogy a veszélyhelyzet ideje alatt bizonyos korlátozó intézkedések hatálya az oltott személyekre is kiterjedt. Ezért a magam álláspontja szerint a panasszal támadott Rendelet nem áll összhangban azokkal a szükségességi, célszerűségi és arányossági szempontokkal, melyek az alkotmányos felhatalmazás mögött rejlének. Ugyanakkor a jelen tanulmány tárgyát képező panasz elbírálása szempontjából ennek alapvetően nincs jelentősége.

2. Az amicus curiae alkotmányos érvelése

Az amicus curiae-ban megfogalmazott jogi álláspont második pillére, hogy a panasz az érdemi indokolásában az Alkotmány hatálya alatt született alkotmánybíróági határozatokra támaszkodik, illetve nem jelöl meg olyat, amelyben az Alkotmánybíróság megerősítette volna a korábban lefektetett jogelveket. A minisztériumi álláspont szerint a panasz hiányossága, hogy olyan, már hatálytalan határozatokra utal, amelyekben az Alkotmánybíróóság korábbi jogszabályokat vetett össze az Alkotmány korábbi szövegével.

Az Alaptörvény Negyedik Módosításának 19. cikk (2) bekezdése révén az Alaptörvény Záró és Vegyes Rendelkezéseinek 5. pontja valóban akként rendelkezik, hogy az Alaptörvény hatályba lépése előtt meghozott alkotmánybíróági határozatok hatályukat veszítik. Ez a rendelkezés egyértelmű, azzal kár is lenne vitatkozni, ugyanakkor a panasz az ezen határozatokban „a magyar jog” fordulat, valamint a „*nullum crimen* elv” értelmezése vonatkozásában megfogalmazott

és álláspontom szerint a taláros testület gyakorlatában kikristályosodott alkotmányos jogelvekre hivatkozik. Erre pedig lehetőség van az Alkotmánybíróság egy 2013-as döntése értelmében, mely nem melleleg az *amicus curiae* által is felhívott döntés.^[13]

A testület ugyanis arra az álláspontra helyezkedett, hogy „az Alkotmánybíróság az újabb ügyekben vizsgálándó alkotmányjogi kérdések kapcsán felhasználhatja a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket és alkotmányossági összefüggéseket, ha az Alaptörvény adott szakaszának az Alkotmánnyal fennálló tartalmi egyezése, az Alaptörvény egészét illető kontextuális egyezősége, az Alaptörvény értelmezési szabályainak figyelembevétele és a konkrét ügy alapján a megállapítások alkalmazhatóságának nincs akadálya, és szükségesnek mutatkozik azoknak a meghozandó döntés indokolásába történő beillesztése”.^[14] Ennek alapján várható, és jelen ügyben is remélt következmény, hogy az alkotmánybírói jogfejlesztő tevékenység a „*nullum crimen* elv” vonatkozásában is túlélheti az alkotmány szövegének cseréjét.^[15]

A panasz rámutatott – éppen a fenti döntéssel összhangban – arra, hogy a törvényességi elv vizsgálata körében irányadó alkotmányos rendelkezések tartalmi szempontból alapvetően nem változtak az Alaptörvény hatályba lépésével sem, azaz az Alaptörvény az Alkotmánnyal megegyező védelmet és tartalmat ad a „*nullum crimen* elv”-nek. Ha összevetjük az Alkotmány 57. cikk (4) bekezdését,^[16] valamint a panaszban is felhívott Alaptörvény XVIII. cikk (4) bekezdését,^[17] a tartalmi egyezőség nehezen vitatható. Mint ahogyan nehezen vitatható a veszélyhelyzetben irányadó, kivételt teremtő szabályok azonossága az Alkotmány 8.§ (4) bekezdése,^[18] valamint az Alaptörvény 54. cikk (1) bekezdése^[19] tekintetében. Ezért véleményem szerint alkotmányjogi szempontból kellően és helyesen indokol a panasz, amikor a korábbi határozatokban kifejtett jogelvekre hivatkozik. Tekintettel arra, hogy ebben a kérdésben alkotmánybí-

[13] Fontos azonban megjegyezni, hogy az érintett határozat indokolásának jelen tanulmányban ismertetésre kerülő része az *amicus curiae*-ban nem jelenik meg.

[14] 13/2013. (VI. 17.) AB határozat indokolásának (32) pontja.

[15] Jakab, 2011, 303.

[16] „Senkit nem lehet bűnösnek nyilvánítani és büntetéssel sújtani olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy - a határozatok kölcsönös elismerése elvének érvényesülése céljából az Európai Unió jogi aktusai által meghatározott körben, az alapvető jogok lényeges tartalmát nem korlátozva - a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség létrehozásában közreműködő más állam joga szerint nem volt bűncselekmény.”

[17] „Senki nem nyilvánítható bűnösnek, és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy - nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben - más állam joga szerint nem volt bűncselekmény.”

[18] „Rendkívüli állapot, szükségállapot vagy veszélyhelyzet idején az alapvető jogok gyakorlása - az 54-56. §-ban, az 57. § (2)-(4) bekezdésében, a 60. §-ban, a 66-69. §-ban és a 70/E. §-ban megállapított alapvető jogok kivételével - felfüggeszthető vagy korlátozható.”

[19] „Különleges jogrendben az alapvető jogok gyakorlása - a II. és a III. cikkben, valamint a XXVIII. cikk (2)-(6) bekezdésében megállapított alapvető jogok kivételével - felfüggeszthető vagy az I. cikk (3) bekezdése szerinti mértéken túl korlátozható.”

rósági határozat az új Alaptörvény hatályba lépése óta nem született, valóban alkotmányos jelentőségű kérdés az Alaptörvény XVIII. cikk (4) bekezdésének, azon belül is a „magyar jog” fordulatnak az alkotmányos értelmezése, immáron az új alkotmányos környezetben.

Az *amicus curiae* ezzel összefüggésben arra hivatkozik, hogy nem véletlen, hogy az Alaptörvény hivatkozott rendelkezése nem a törvény, hanem a „magyar jog” fordulatot használja, hiszen abba a rendeletet is beletartoznak, biztosítva ezzel azt, hogy különleges jogrendi időszakban az arra felhatalmazott szervek a „törvénynél alacsonyabb formában” hozzanak rendelkezéseket. A minisztériumi álláspont emellett arra is kitér, hogy különleges jogrendi helyzetben, így vészélyhelyzetben éppen az Alaptörvény 53. cikk (2) bekezdése biztosítja a jogot a Kormánynak a rendeleti szintű jogalkotásra, azaz az érvelésből olybá tűnik, hogy a Kormánynak bármely olyan kérdésben, melynek szabályozása törvényi jogforráshoz kötött, lehetősége van átmeneti jelleggel ugyan, de rendeleti úton jogi normákat alkotni.

Azonban az Alaptörvény rendelkezéseinek komplex értelmezésével ilyen következtetés nem vonható le, hiszen ellenkező esetben egyrészt éppen a fent már hivatkozott kivételszabályt ignorálnánk, másrészt a XVIII. cikk (4) bekezdésének ilyen tág értelmezésével – minthogy ez a szabály nem kifejezetten csak a különleges jogrendi időszakra irányadó – eltörölnénk a törvényi szintű szabályozás garanciáját generális jelleggel, mely egyben általános rendeleti jogalkotási felhatalmazást adna a mindenkori kormányzatnak egy adott magatartás bűncselekménnyé nyilvánítása terén. Ezért is alkotmányos jelentőségű a panaszban felvetett kérdés, és ezért is hangsúlyosak és iránymutatók az Alkotmány időszakában ebben a kérdésben megalkotásra került alkotmánybírói határozatokban megfogalmazott jogelvek. A panaszban felvetett kérdés az Alaptörvény XVIII. cikk (4) bekezdés általános tartalmáról szól, mely nem értelmezhető az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése, valamint a IV. cikk (2) bekezdése nélkül, a kivételszabálynak pedig éppen azért van jelentősége, mert a törvényességi elv helyes értelme alapján az abban foglaltak éppen az *amicus curiae* által előadott általános rendeletalkotásnak szabnak határt, még különleges jogrendi időszakban is.

IV. ZÁRÓ GONDOLATOK

Bízom benne, hogy az Alkotmánybíróság – Jakab András szavaival élve – a testület több évtizedes jogfejlesztő tevékenysége alapján fogja elbírálni a benyújtott alkotmányjogi panaszt, és ezzel egyértelműsíti, hogy a törvényesség elvének tartalma, a büntetőjogi dogmatika eme alapvető pillére semmit sem változott az új alkotmányos környezetben. Ahhoz, hogy a feltett kérdés megválaszolható legyen, az Alaptörvény felhívott rendelkezésének „magyar jog” fordulatára vonatkozó rész általános tartalmáról kell véleményt mondania

a testületnek, hiszen az homogén fogalom, függetlenül attól, hogy különleges jogrendi környezetben élünk-e, vagy sem. Nem ruházható fel két eltérő tartalommal, hiszen az nem vezethető le az Alaptörvényből. Nem mondhatjuk, hogy annak tartalmát az adott jogrendi környezet határozza meg, mint ahogyan ebben a tekintetben már az Alkotmány hatálya alatt is kiforrott gyakorlata volt az Alkotmánybíróságnak. A fogalmat, annak tartalmát egységesen kell kezelni, és meg kell őrizni a törvényesség elvének valós értelmét. Üzenetet ugyanis csak így tud közvetíteni a modern büntetőjog világában is.

IRODALOM

- Bartkó Róbert (2021): Elmélkedések a védettségi igazolvány büntetőjogi védelméről – avagy veszélyhelyzetben a hazai büntetőjog? In: Czine Ágnes – Domokos Andrea – Lukács Krisztina (szerk.): *Studia in honorem Mihály Tóth 70.* Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK, Budapest.
- Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály (2012): *Büntetőjog 1.* HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft, Budapest.
- Földvári József (2006): *Magyar Büntetőjog. Általános Rész.* Osiris Kiadó, Budapest.
- Gellér Balázs – Ambrus István (2017): *A magyar büntetőjog általános tanai I.* ELTE Eötös Kiadó, Budapest.
- Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sántha Ferenc – Várad Erika (2019): *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Wolters Kluwer Kiadó, Budapest.
- Hollán Miklós (2009): A nullum crimen elve - a (4) bekezdés magyarázata. In: Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja.* Századvég Kiadó, Budapest.
- Hollán Miklós (2018): A visszaható hatályú büntető jogalkalmazás tilalma és az Alaptörvény. In: *Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára.* SZTE ÁJK, Szeged.
- Jakab András (2011): *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei.* HVG-ORAC Kft, Budapest.
- Nagy Ferenc (1995): A nullum crimen/nulla poena sine lege alapelvről. In: *Magyar Jog.* 1995/5. szám.
- Nagy Ferenc (2014): *Anyagi büntetőjog. Általános Rész I.* Iurisperitus, Szeged.
- Nagy Ferenc (2016a): A büntetőjogi legalitás elvéről és alkotmányossági megítéléséről. In: Homoki-Nagy Mária – Hajdú József (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Czúcz Ottó egyetemi tanár 70. születésnapjára.* Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged.
- Nagy Ferenc (2016b): A bűncselekmény-fogalmi változások és irányzatok a német büntetőjog fejlődésében. In: *FORUM: ACTA JURIDICA ET POLITICA.* 2016/6. szám.
- Mészáros Ádám Zoltán (2014): A bűncselekmény fogalmának alakulása. In: *Büntetőjogi Szemle.* 2014/3. szám.
- Mészáros Ádám (2020): *A bűncselekmény fogalmának alapkérdései. A bűncselekmény fogalma és csoportosítása a magyar büntetőjogban.* OKRI, Budapest.